

ADIMEN

BEARTZEA

"En raison de la signification attaché a votre prix par la société de la quelle je vis, je dois renoncer a la recompense immeritée que m'a été accordée. Ne prenez pas en offense mon refusse volontaire". Zer zala ta Nobel saria baztertu, zein arrazoi zuen Boris Pasternak'ek? Ez ote zuen nai saria? Ez al zen poztu lenbizikoz? Ala ere, "Mon refusse volontaire".

Bai eder askatasuna... Bakana den guztia deritzaioigu eder, ugarria ta egunerokoaren ondoan. Zer esanik ez, berriz, gizadi errukarri ontan askatasuna egunero dugula... oinperatua, loitua ta erdeifiatua.

Askatasun falta onen agerkai nabariena,

koaziñoa dugu; alegia, gizonari esateko ta irakas-
teko zerhait duenari esan ta irakats dezan galeraz-
tea, debekatzea. Gizon lotu onek zer egin bear du,
zein joera dagokio egoera negargarri ontan?

Zoritxarrez koaziñoa ez da laterri totali-
tarioena bakarrik. Aske esaten ditugun erri asko-
tan ere ba-da. Teknika-liferentzia da guzia. Lee-
nengoetan kolpe batean eta gogor egiten dute; xee-
ago, polikiago ta emekiago bigarrenak. Amerika'ko
"Human engineering" ez da beartzea ta koaziñoa bes-
terik. Koaziñoa edonun: irabazbide ta lasai bizitze-
ko modu oroen jabe diranak dauden tokian iraun de-
zaten, "fuerte"ak, oi danez esateko, bere ortan
jarrai dezaten. Goxo, ezti, bigun: nai duzun dena,
baiña Errusi'koak bezin koaziñoa. Lepo egin, edo
errita gogor bat, berdin-berdin dira koaziño diran
aldetik. Bata, bestea bezin koaziño: ez gutxiago
ez geiago.

Beartze au edonoren gain amil diteke. Emen
langilleak eta abar utzarrik, adimenzalea, intelek-
tualala, jakint'sua begiratu nai dut. Orain artean
esanarekin aski da ia, jokabide asko -koaziño ain-
bat- izan litezkeia ikusteko.

1937'an Karl Jaspers'ek bere Berlin'go
irakas-alkia utzi egin bear izan zuan. Hitler'ek
zionez, "bere politikatzazko ideia ezezagun eta
filosofia interesgabeagaitik". Baiña Jaspers'ek,
eta beste ifork ere ez, etzion siñistu. Arrazoi
askoz arruntagoa zan berea: emazte judutarra. Jas-
pers'ek, ordea, ttonttoki, ifusenteki jokatzea era-

baki zuen. "Ta azkenean, besterik ezinda, gezurra bota: agintaritza eskuratu duten abereak abere bezela begiratuak izan bear dute." Tajuz jokatu zuen Jaspers'ek?

Lenengo, zer egin diteken ikusi bear da. Gobernu gogor batean bekoki ematea lan alperra eta eroa da. Kondairan ezaguna da, ondöegi, gizar-teko minoria batu ta indartuak, aginteaz jabetu diranean, alguztidun dirala, ez ditezkela inolaz garaitu. Aurrerapenak eta maliziak koakziño era asko asmatu dizkigu. Leengo jaikierak ez dute balio gaur. Tamalez, gogoak ezin du azpiratu ez para. Labanak, aragia ezezik gogoa ere txikitu egin dezake. Prensa, erradio, telebisio, bear ditugu, eta oietan edaten duguna pozoitua badator, nola iraungo dugu jator? Orain, bereala edo geroago, baiña noizbait beztuak zango gera, pozoituak. Zer dezakegu jendearen ideologia bera orrela kontrolatua ta norbere naitara erabillia denean? Ezer ez. Errexegia da teoriar onela ikustea, baina egitekotan beste bidetik jardutea. Ba-zekien Ovidio'k.

Jarkiera bat ixiltzea da, etsitzea: Jaspers'ena. Berriak aizea bezela edatzen dira errietan, erri kontrolatuetan batez ere, eta jakintsu bati egiñiko beartzea, areago jakintsu ori ezaguna bada, askori ideki dezaizkieke begiak. Estadu totalitariu bati egin daktoken oposiziñoak ez du ondorenik. Nekeak, berez, onik balekarke, gogorki zanpatuak izango dira lan ta langilleak. Arriskurik ez bada, jare utziko dute -txoria ez da lotuta egoten kaiolan ere, lokarriz bederen-. Oposi-

ziño onek, ordea, ez du ezer egiten gizartearen gaitz eta eritasunen sendatzeko. Aitzitik, orrekin diktadoreen konzientzian zomorroa, barne itzaren orrua, ixillarazten du. Gainera erriari iruzur egiteko bideak garbitzen; ba-dakite agintariek lan ortan nola jokatu bear den-eta. Aldiak eta erriaren egoerak ori eskatzen duela, alegia askatasun-eza, esan eta kitto. Komunismuaren aitzakiak gaur dena xuritzen du...

Bego garbi: jokaera au ez da zillégi, besterik eroso denean. Kritika itxuarekin ez da ezer lortzen. Edo bestela pentsatzen duzu? Egunero gertatzen denak egiztatzen dit esan dudana.

Askok alare, uste dute ez ditekela ameti jokabide au zillegizat, ez aurreko egoera ortan ez inoiz ere. Gaur gisartak duen eran intelektuallari eska omen lekioke egia ozen aldarrikatzea. Orrek, bizitza galduaraziko badio ere. Bai ote? Bear ote du, bear, bizitza galdu? zer esanik ez beintzat, ori legikena umant litzakela, gizon oso bat. Dena dela, nai denean buruauste denak dute askapen.

Gorriak eta beltzak ikusiak dugu azken urte auetan Cuba gaixoa. Batista'k, -lendakari sui generis, baiña diktadore amorratua- erriaren bizitza guztia bere atzaparretan zeukan. Askatasuna etzen inundik ageri. Batez ere idaztietan, egunerokoetan, dena ondo zuzendua zegoen, gobernuari gaitzik egin etzekion. Gatzik jokatu zuten bear bear bezela, baiña auetatik aldizkari katoliku batek etzuen egia ixildu, edo egia itxuran gezurra

saldu. Artikulu batek, zenbaki baten erretzea ta zentsura irabazi zizkion. Andik aurrera etzegoen ezer egiterik. Baina etzen ala gertatu. Garai berean gogor ari zen Frantzia Argelia'n bear etziren eta inolaz ere onets etzitezken "reéducation"-ak egiten. Cuba'koa berebat: "La Quincena" poliki mintzatu zen oni buruz kristau dotriña ta egiazko irakasgaia azalduz. Kristau diranak joka dezatela kristauki. Itxu etziren denak konturatu ziren...

Onela, gizonak eta gertaerak edo jokabidea kritika ez baditezke ere, gutxietan gertatzen da beste ainbeste ideiekin.

Eta au ere ezin balu? Beartzea zuzen-zuzen ez datorrenean, gizarteko sare ta mekanismuan bildua, izkutatua dagoenean, indarketa oro dira alperrikakoak. Kolpe denak aizeari ukabilka egitea dira. Orduan ere izan gaitezke aske. Askatasuna ez da nai duguna esatea edo egitea. Ideietan, bakoi-tzaren askatasuna norberarena garbi ikustean ta jakitean datza. Eta batez ere nola dakien jakitean. Koaziñoz auziak estekatzen eta inguratzen gaituanean, geure kritikà-konziientzia zorroztu egin bear dugu. Begiak ideki, geureak eta albokoena al bada. Ez da gizonik lagun eta adiskiderik ez izaki. Aueri irakatsi egia. Aske izango da, barnean beintzat, gizon au. Ta besterik ezin badu, ez dezaioke inork geiagorik eskatu.

Mintzo nadin gizarteagandik datorkigun derriortzeaz, koaziñoaz. Euskaldunok gizon zentzudunak gera, baiña alditan itxutzen geran zentzu-

dunak. Aspaldiko urteetan gainera, oso gera minperatu eta itxutu. Ba-ditugu gai batzuk, inork ere iku ez ditezkenak: etimologiak, euskeraren garbia... t.a. Nora goaz orrela? Au ez da gizonaren burubidea. Nañotzen ari gera. Onela edo ala pentsatzen baduzu, esazu, esaitzazu, zure arraionak eta kariak. Onetsiko dugu zure iritzia, ala baderizkiogu, ta bestela gauden geldi. Ez asi iskanbillan, urruka. Pasiotik, berotik ez dator argirik. Gorrotoa, ezin-ikusia, erra, sortzen ari gera. Euskaldunak denok ez izanik ere, adimen itxiak gera. Euskera ala edo onela izan bear du: nik diok, eta beude ixillik beste denak. Euskaltzaindia au da, ta X bestea da. Zuk zeuk etzenuke otzean orrelakorik esango. Ta baldin badira ere, zer ajola zuri ta neri? Zuk esanagatik orailharten bezelatsu segituko dute oiek. Egia deadarka edatu bear da, teillatuetatik eta tontorretatik Ebanjelioak esan bezela. Baiña ez aaztu dogmak gutxi direla, ta geiago geiago bear badire izango dugula nork emana, guk ortan eskua sartu gabe ere. Intelektualak, zerbait eskolatuak eta ikasiak, ez dakienari irakatsi egin bear dio dakientkoa, ots, kultura egin bear du. Euskalerrriak ez du zerez aserik, eta guk eman bear diogu. Euskera garbian edo ez ain garbian, baiña aguro. Aguro, aguro, aguro. Ez idatzi emendik eun edo berreun urtera izango diren euskaldunentzat. Oraingoeri eman bear diegu. Zer dakigu aiek izango diranentz? Ta ain kaskar izango al dira, nork emanik ez izateko. Euskal-kultura egin bear dugu. Euskera gar-

bia iristen ez denean, ontarako balio ez duenean, ez ain garbiarekin. Egun pentsamendutatik, larogei ta emezortzi euskera garbi amorratura jo gabe adieraz omen ditezke. Bai, kuantu. Baiña gu presaka gabiltz eta eunetatik eunak esateko bidea bear dugu. Gaiñera zenbait euskerarekin kultura asko ez egitea ba-diteke, idatzi duenaren buruan ezik...

Gure errikideek egiten dizkiguten kritika askok atzera botatzen gaituzte. Sarri, okerrago dena, ezin jasan dute au edo ori hatzuek, eta aalak eta bost egiten dizkigute aren ixillarazteko. Beste ezertxo gabe, begitan futelako bakarrik.

Arerioak dituzunean, ez gibelatu, ta jakin nola jokatu bear duzun. Egiari begirunean zor zaio, eta ez, arren, gezurrari makurtu, dirua edo bizibide onik badakarkizu ere. Naikoa aizun ba-du munduak leendik.

Oraindik ez dire bi urte, Iparamerikan gertaldi batek autsa pranko arrotu zuela. Princeton University'ko ikasle katolikoen kapellaua, F.Hugh Halton, iraizia izan zen bere kapellaugotik. Au zen dena. 1952'an kapellau izendatu zute-nean, 375 ikasle katolikotatik ia batek ere etzuen federik. Gogotik asi zan Halton lanean ta ikasleekin gutxi bailu, beste erri batzuetan ere mintzo zen, Unibersidade artan ikakasten zituzten gezur eta makurretaz. Irakasten ziran dotriñak arras ziran beltzak ia oro. Ikastetxe artan etzan irakasle katoliko bat ere. F.Halton'ek bear beze-la jokatu zuen: Alegia, entzun nai zionari ideia

garbi ta zuzenak emanaz, orobat besteen kritika eginaz, Eizuen inor bere ideiaen onestera bear-tzen. Alabaiña, jokaera au etzetorken ondo Goheen, Stace, Elderkin, eta Fletcher'ek irakatsiarekin, eta F. Halton aizatua izan zen. Denok omen dugu okerrean eta gezurrean egoteko eskubidea, Princeton'goak ziotenez. F.Halton'ek etzuen nunbait...

Beno, emen etzaigu ajola Halton'ek zuen edo etzuen deretxorik; baiña esango nuke nik eredu jatorra genukela koaziño garaian.

Gizartean une bat, toki bat betetzeko guztiori eskatzen bazaigu gizatasuna, egiaren zailtasun ttinta bat baikeræ, areago gizadiaren zuzendari diranei: landueri, ikasieri. Orregatik gaur-egun intelektualari der, bokaziño berezi bat eska dezaiokegu: gizartea erroetatik aldatzerakoa, okerra dagoena zuzentzekoa. Joan zirån mundua maixeatzen denbora xautzeko garaiak. Mundua, egiak, gerok egin bear dugu, edo moldatu beintzat. Ontatik aldentzea den oro oben zaiguke, pekatu geure erriaren kontra. Gudu odol jarioa, edo kritika otsandia baiño onuragarriagoa da askotan lan apala, gerora piztuko den argia antolatzea. Intelektualak ez luke arreta izpi bat ere izan bear komunismua aitatzen zaionean. Gaur, zerbait egin nai denean, berealaxe etortzen zaizkigu denak; "Ori komunismua da", "komunismuari ateak zabaltzen ari zera"-ka. Etxean plater bat austen badu umeak, ura ere Mosku'tik zuzendua ta agindua izango da. Nola ez?

Baifia bi kolore ez beste denak illundu al
zaizkigu ala? Zergatik izan bear du gaur guztia
gorri edo zuri? Nun daude besteak?

Eta batez ere: gauza onak, komunismuari
ikasiak badira ere, onetsi egin bear ditugu. Ona,
on bada, ontzat eman. Eta artu.

Azurmendi'tar Joxe, ofm.
- Erriberri'koa -

